

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗАОЧНОЇ, ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ВЕЧІРНЬОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Кафедра журналістики та філології

**ДИСКРИМІНАЦІЯ РАСИ.
ВИТОКИ РАСИЗМУ ТА МОЖЛИВІ ВПЛИВИ ЖУРНАЛІСТИКИ
НА ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ**

**Race Discrimination. The Origins of Racism and the Possible Effects of
Journalism on Solving Social Problems**

Кваліфікаційна робота
освітнього рівня «бакалавр»
студентки спеціальності «Журналістика»
освітньої програми «Журналістика»
групи ЖТдн-81С
Козлової Діани Сергіївни

Науковий керівник
Жиленко Ірина Рудольфівна,
докт. філол. наук, доцент кафедри
журналістики та філології СумДУ

Суми 2022

Козлова Д. С. Дискримінація раси. Витоки расизму та можливі впливи журналістики на вирішення суспільної проблеми: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня «бакалавр» ; спец.: 061 – Журналістика / Д. С. Козлова; наук. керівник І. Р. Жиленко. – Суми : СумДУ, 2022. – 32 с.

У науковій роботі досліджено витоки та прояви расизму. Проаналізовано розкриття теми дискримінації раси на сторінках зарубіжних та українських видань. Надані можливі впливи журналістики на вирішення проблеми в суспільстві шляхом виховання толерантності в кожному з нас.

Ключові слова: расизм, дискримінація раси, інтернет-видання, преса, толерантність.

Kozlova D. S. Discrimination against race. The origins of racism and the possible effects of journalism on solving social problems: work to obtain a bachelor's degree; specialшен: 061 - Journalism / Kozlova D. S.; science. head I.R. Zhilenko. - Sumy: Sumy State University, 2022. - 32 p.

The origins and manifestations of racism are studied in the scientific work. The disclosure of the topic of race discrimination on the pages of foreign and Ukrainian publications is analyzed. Possible influences of journalism on solving a problem in society by cultivating tolerance in each of us are given.

Key words: racism, discrimination against the race, online publications, the press, tolerance.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ РАСИ.....	6
1.1. Теоретичні засади поняття.....	6
1.2. Витоки та прояви расизму	8
1.3. Організації та інституції по боротьбі з расизмом.....	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОШИРЕННЯ ТЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ У ЗМІ. МЕТОДИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ РАСИЗМУ З БОКУ ЖУРНАЛІСТИКИ.....	16
2.1. Проблеми дискримінації раси на сторінках українських та зарубіжних видань	16
2.2. Можливі методи впливу журналістики на вирішення проблеми дискримінації раси в суспільстві	22
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТКИ.....	32

ВСТУП

Проблема дискримінації раси є однією з найголовніших питань минулого та сьогодення. Досліджувана тема є міждисциплінарною, тож її вивчали експерти різних галузей знань. Серед них були французькі мислителі Жозеф Артюр та Жорж Ваше, психолог Роберт Курцбан, шведський журналіст Стіг Ларссон, антрополог Ганс Гюнтер, чиї дослідження мають вагомий внесок у розвиток протидії расистській ідеології, але і їхні розвідки не можна вважати завершеними.

Наразі у світі проблема має спалахи прояву расизму, тому боротьба з дискримінацією рас не зупиняється. Одним з інструментів для поширення ідеї толерантності є ЗМІ та соціальні мережі, через які легше передати інформацію у звичному для нас ключі. Через медіа висвітлюються прояви та наслідки ущемлення інших рас, які в подальшу стають підґрунтям для виникнення нових спільнот та акцій на підтримку меншин.

Вивчаючи вказану проблематику, ми звернули увагу, що тема расизму в українських ЗМІ майже не досліджувалась, і в певній мірі поступається зарубіжним медіа та є поштовхом для вивчення проблематики расизму. Через малу кількість або іноді й зовсім відсутність інформації та досліджень виникають перші прояви расизму та ксенофобії, які в подальшому можуть перерости у справжню нетерпимість до людей іншої раси. У цьому й полягає **актуальність** нашої роботи.

Мета дослідження: з'ясувати науково-теоретичні основи витоків проблеми дискримінації раси і вивчити можливі впливи журналістики на вирішення важливої проблеми у суспільстві.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких дослідницьких завдань:

- розмежувати поняття «радикальний націоналізм» та «дискримінація раси»;
- розкрити сутність проблеми расизму в сучасному світі;

- вивчити, якими методами намагаються боротися з расизмом зараз та порівняти з методами минулого;
- проаналізувати питання висвітлення проблеми расизму на сторінках українських та зарубіжних видань;
- створити для журналістів умовний «список вирішення проблеми» дискримінації раси в суспільстві.

Об'єктом дослідження є українські й зарубіжні видання, у яких висвітлювалась проблема расизму та умови уникнення дискримінації.

Предметом роботи є проблема расизму та шляхи її вирішення у сучасному світі на підґрунті вивчення витоку дискримінації в минулому.

Методи дослідження: Для обробки та вивчення науково-теоретичних засад використовувались структурні, типологічні, функціональні методи та методи зіставлення фактів та комплексного аналізу. Для дослідження видань на наявність матеріалів на актуальну тему використовувались методи спостереження, науково-лінгвістичного опису, порівняльного аналізу.

Апробація роботи: Основні положення, витоки та прояви расизму були досліджені та викладені у збірці матеріалів конференції «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії та перспективи» (Суми, 26–27 травня 2022 р.) під назвою «Прояви радикального націоналізму та расизму на сторінках ЗМІ» (Додаток Н).

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 44 позиції, і додатків.

РОЗДІЛ 1.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ РАСИ

1.1. Теоретичні засади поняття

Расизм – це ідеологія, або система поглядів, що закріплює розподіл людей на раси і стверджує перевагу однієї раси над іншою (іншими) [2]. Расизм як ідеологія чи система поглядів закріплює поділ людей на великі групи, названі расами, об'єднані характерними для кожної групи успадкованими фізичними рисами, менталітетом, інтелектом, мораллю, культурою. Расизм заявляє про вроджену перевагу однієї раси над іншою.

Підґрунтям расизму стали науково необґрунтовані політичні теорії, що трактували нерівноцінність людей за біологічними особливостями рас: колір шкіри, структура та колір волосся, риси обличчя, будова тіла. Такі політичні теорії розділили людей на «вищі» раси, які є творцями цивілізації, та «нижчі», які не були здатні до самостійного розвитку та прогресу [2; 3]. Расистські теорії розрізняють людей за соціально-біологічною поведінкою. Прослідковується прямий зв'язок ознак індивідів з інтелектом, з чого випливає зверхність одних рас над іншими за ознаками інтелекту.

Ідеологія дискримінації раси виправдовує свої позиції, обґрунтовуючи їх біологічними особливостями, наприклад: висловлюють грубі та недоречні узагальнення на зразок таких: «всі афроамериканці ліниві», «усі євреї жадібні». Ця різниця, як стверджують науковці та послідовники расистських теорій, зумовлена механізмами спадковості і не зникає повністю у результаті виховання, соціалізації та інших культурних процесів. Такі теорії є підставою для расової дискримінації та різного ставлення до людей та їхніх спільнот залежно від приналежності до цих груп [4, с. 576].

Суспільні науки розрізняють поняття «раса» та «етнічність», але у популярному вжитку й у старій науковій літературі ці два терміни є тотожними. «Етнічність» частіше вживається у значенні, яке зазвичай

приписується слову «раса»: поділ людей на групи за ознаками, що вважаються вродженими (наприклад, спільне походження або характерна поведінка). Тож термін расової дискримінації вживають, коли мова йде про дискримінацію на етнічній чи культурній підставі, незалежно від того, чи різницю можна охарактеризувати як расову.

Конвенція ООН про подолання усіх форм расової дискримінації не розрізняє терміни расова та етнічна дискримінація. У конвенції проголошено, що ідеологія «вищих» та «нижчих» рас є хибною, з точки зору науки. Це ганебна, морально-несправедлива та соціально-небезпечна – ідеологія, якій не має місця у світі [5].

Відповідно до класифікації французького дослідника Етьєнна Балібара, існують чотири форми расизму:

1. побутовий, що виявляється у поведінці простих людей;
2. політична програма;
3. правова норма (зокрема, визначення громадянства по крові);
4. державна політика (наприклад, апартеїд) [6, с. 178–183].

Нині, на жаль, присутній расизм майже кожної з поданої класифікації. Найчастіше переважає побутовий расизм, з яким часто зустрічаємося у житті та стаємо свідками дискримінації або, більше того, самі беремо участь та стаємо расистами.

Основним джерелом сучасного расизму є також ксенофобія – різке несприйняття особою чи національною лінгвокультурною спільнотою чужої культури, мови, поведінки, манери спілкування. На рівні державної політики може виявлятися як дискримінація за національно-культурними ознаками [7, с. 205]. Особливо ксенофобія поширена серед мігрантів, біженців та осіб, які шукають притулку в інших країнах. Більшість порушень прав людини щодо членів таких груп відбувається у контексті дискримінаційних, ксенофобських та расистських видів практики. Можна сказати, що термін «расизм» стає синонімом фобії до всього «іншого»: молоді, поліції, робітників, іммігрантів, меншин тощо.

Ідеологія расизму безпосередньо пов'язана з економічним розвитком суспільств. Нерівність між Північчю та Півднем у США, злидні, соціальне відчуження, маргіналізація, усереднення культури у країнах Сходу й Азії — умови для створення почуття розчарування, невдоволення, суперництва, презирства та ненависті. Вони часто призводять до зростання проявів расизму та дискримінації. Важливо відзначити, що в умовах швидкого розвитку засобів масових комунікацій відбувається підбурювання до насильства на основі расової ненависті за допомогою сучасних технологій, у тому числі через мережу Інтернет. Одним із негативних наслідків глобалізацій, яка сприяє стиранню національних відмінностей, є загострення соціальної напруги у багатьох країнах та поширення конфліктів на расовому підґрунті.

1.2. Витоки та прояви расизму

Абсолютно кожна людина міркує стереотипами, які, в свою чергу, бувають різні: унікальні та незвичайні. Будь-яку людину автоматично оцінюємо за зовнішніми ознаками, манерами спілкування. Мислення стереотипами економить час для прийняття рішень, але коли реальність підмінюється стереотипам — виникають проблеми.

Уперше щось схоже на опис расизму можна зустріти у грецького філософа Аристотеля, який жив у IV столітті до н.е. Він поділив усіх людей на дві групи: греки та варвари. Варвари, з його точки зору, мали сильні тіла, але слабку душу, легко підпорядковувалися тиранам та вважалися рабами. Не дивлячись на те, що в ті часи не існувало расизму у звичному для нас розумінні — люди у всі часи знаходили способи вважати себе кращими за інших (Додаток А). Ксенофобія, націоналізм, етноцентризм — в основі цих ідей лежить виділення своєї культури та народу на тлі інших. Тож расизм існував завжди, але виглядав по-різному.

Поняття «расизм» виникло у 1932 році, але расові теорії існували задовго до виникнення самого поняття. Зародження сучасного расизму

можна знайти у ранній Середньовічній Іспанії, коли європейські аристократи вели активну боротьбу з арабами, які захопили землі (Додаток Б). «Блакитна кров» – вираз, яким протягом усього Нового часу метафорично називали дворян. Але зародився він саме в Іспанії не як метафора, а як реальний спосіб довести своє благородне походження [9]. У цій історії присутній стереотип, адже у блідних європейців легше побачити вени під шкірою, ніж, наприклад, у смуглого араба (Додаток В).

Перші расові теорії почали з'являтися з початком епохи Великих географічних відкриттів. Заклали їх ті самі іспанці, які після відкриття Америки, протягом 50-ти років винищували корінне населення. Виправдовувалися вони тим, що у індіців немає душі, тому вони не люди, а тварини (Додаток Г). Тільки через півстоліття іспанці почали замислюватися, що, можливо, зробили помилку у своїх переконаннях. Після довгих міркувань було прийнято рішення не вбивати та не брати в рабство індіців, але запропонували замінити їх чорними рабами із Африки. Афроамериканці вважались проклятими, адже перша ідея про існування «вищих» та «нижчих» рас, яка базувалася на невиразному уривку зі Священного Писання, де кораблебудівельник Ной прокляв усіх нащадків свого сина Хама та оголосив, що вони навечно будуть в рабстві у своїх братів (Додаток Г).

Наступний етап закріплення расових ідеологій прийшовся на XVIII століття, коли стала популярною ідея полігенізму – вчення в антропології, що розглядає раси людини (*Homo sapiens*) як різні види, які мають незалежне між собою походження [10; 11]. Полігеністи розглядали людські раси не тільки як різні види, але й деколи як різні роди; використовували положення полігенізму для обґрунтування расистських тверджень про біологічну та інтелектуальну нерівність рас людини для виправдовування работоргівлі [10;11].

Ідеологією полігенізму заборонялись міжрасові шлюби, для збереження чистоти крові, але на початку XX століття етнограф Ганс Стінг висміяв цю заборону та заявив, що з точки зору біології усі раси вже давно

змішані, а найчистішою расою можна назвати лише австралійських аборигенів.

Спадкоємцями ідей полігенізму стали ідеологи фашизму, офіційною доктриною яких була псевдонаукова теорія «вищої німецької арійської раси». Саме в часи третього рейху расизм досягнув свого піку. Друга світова війна показала, до чого призводить схвалений державою расизм. Це була справжня ідеологічна катастрофа.

Розглянемо ХІХ століття, коли стався неймовірно науково-технічний прогрес та зміна політичного укладу життя в Європі. З відкриттями Дарвіна «прокинувся» новий інтерес до антропології, тому вчені почали досліджувати різні народи, намагаючись знайти ознаки еволюції та деградації. До речі, це стосувалося не тільки расових відмінностей. Наприклад, Чизаро Ломброзу висунув ідею існування людей, які з народження були запрограмовані бути злочинцями [12, с. 130–132]. Згідно з його теорією, їх можна визначити по зросту, довжині носа та розміру черепа. Авторитет вченого був настільки високим, що знадобилося не одне десятиліття для спростування та доказу його неправоти.

На зміну старим монархіям почали приходити нові ідеї національних держав у виді, в якому знаємо їх зараз. До ХІХ століття мало хто надавав великого значення відмінностям народів різних європейських країн. Але з початком наполеонівських війн світ почали захоплювати нові ідеї, що Франція – для французів, Іспанія – для іспанців, а Німеччина – для німців. Спочатку посил був достатньо благородний – зробити так, щоб люди не відчували себе слугами монархів, а ставали патріотами своєї землі та мали громадянські права.

На практиці це призвело до нескінченних спроб довести, що один народ величніший за інший, наприклад, історією чи генетичними характеристиками. На жаль, такі з'ясування призвели до кількох світових війн та геноцидів.

Расизм зустрічається по всьому світу, але має різні вираження. У США, Японії чи Пакистані ця проблема матиме не однаковий вигляд. Таким прикладом є історія африканських країн, які у ХХ столітті належали білим колонізаторам, але після національно-визвольної боротьби все різко змінилося, і до влади прийшли корінні мешканці. Звільнившись від гніту білих, вони в буквальному сенсі слова помінялися місцями. Як приклад, можна назвати ситуацію, коли при влаштуванні на роботу в державну компанію ПАР пріоритет надавався чорним кандидатам, або для того, щоб вступити в університет, білим потрібно було скласти іспити удвічі краще за темношкірих.

Схожу ситуацію можна спостерігати в іншій африканській країні, де на початку 2000-х президент публічно закликав забирати землі у білих фермерів, що призвело до пограбувань і погромів, а в 2008 році з'явився новий закон, який заборонив білим займатися бізнесом [15, с. 216–218].

На африканському континенті можна зустріти випадки расизму одних темношкірих до інших. Яскравим прикладом такої ситуації є геноцид народу Тутсі в Руанді, під час якого загинуло понад мільйон людей [16]. Ще одна страшна ситуація відбулася у Конго під час громадянської війни в кінці ХХ століття. Воюючі країни полювали на пігмеїв, у прямому сенсі слова полювали, як на тварин. Їх просто не сприймали за людей, тому вбивали і з'їдали (Додаток Д) [17; 20, с. 792].

Дивні прояви расизму можна зустріти навіть у Китаї [21]. У 2008 році під час пекінських олімпійських ігор, рестораном заборонили обслуговувати чорних і монголів, тому що традиційно пов'язували їх із наркобізнесом. Расистський настрій у Китаї присутній, навіть, на побутовому рівні. Прикладом є історія, коли на найпопулярнішому китайському шоу талантів з'явилася учасниця з китайсько-африканським корінням. (Додаток Е) Соціальні мережі вибухнули від агресивних запитань типу: «Як не соромно з'являтися на публіці з таким походженням?».

Авраам Лінкольн очолював США в період Громадянської війни. Його вважають національним героєм США. Прокламація Лінкольна про визволення рабів на території Конфедерації 22 вересня 1862 р. дала поштовх 13-й поправці до американської конституції (1865 р.), яка повністю скасувала рабство у США. Але ж як потім з'явилася сегрегація у ХХ столітті, яка не тільки забороняла міжрасові шлюби, а й забороняла пересуватися темношкірим на однакових місцях в автобусі з білими. Винною у цьому стала криза в 1873 році, з якою погано впорались ідеологи відміни рабства та до влади прийшли, відверто кажучи, расисти. Змінити конституцію вони вже не могли, але прийняли десятки законів, які юридично не були рабством, але на практиці нічим від нього не відрізнялись. Закони стали відомі як «Закони Джима Кроу» (Додаток Ж) [23, с. 136]. Темношкірим заборонялося ходити в туалет для білих, заборонялося їсти в одних ресторанах з білими та подавати першому руку. До речі, білих, які допомагали темношкірим порушувати закон про сегрегацію, теж судили. Саме тоді з'явилася наймасштабніша організація Ку-клукс-клан. Спочатку це була організація ветеранів Громадянської війни, що воювали на боці Південних Штатів, але поступово їх вплив виріс. Серед членів можна було знайти навіть місцевих чиновників і суддів. Проіснував Ку-клукс-клан всього 10 років, але встиг наробити стільки справ, що для боротьби з ним треба було створювати спеціальний відділ. Зачинщиків заарештували, і клан розвалився, але ненадовго. З американського суспільства він нікуди не пішов. Відродження расистських нащадків Ку-Клукс-клану було справою часу.

Другий наступ організованого расизму трапився на початку ХХ століття. На його появу вплинув вихід фільму «Народження нації», де романтизувався образ першої організації (Додаток З). На піку розвитку до організації Ку-клукс-клан входило більше 6 млн. людей, які боролися не тільки з чорношкірими, а й з усіма, хто був проти цієї ідеології. Кінець організації настав, коли у часи Другої світової війни прихильників ставало менше й менше. Це сталося через схожість ідей расизму та нацизму. Через

великі фінансові борги та відсутність великої кількості однодумців організація розвалилася у 1944 році. Але було ще третє відродження Ку-клус-клану в кінці 50-х років. Нове виникнення відбулося на хвилі боротьби темношкірих з расовою сегрегацією. Почалося з тих самих місць в автобусі, які були призначені тільки для білих. Після декількох порушень цих правил, відбувалися гучні затримання та суди, а одного чорношкірого вбив водій автобуса. У відповідь на це молодий проповідник Мартін Лютер Кінг закликав до бойкоту громадського транспорту, мовляв, якщо нам забороняють нормально користуватися автобусами, то ми взагалі не будемо ними їздити. Люди ходили пішки, їздили на велосипедах, водії безкоштовно підвозили учасників бойкоту. Автобусні компанії несли збитки, оскільки основний пасажиропотік складали чорношкірі. Власники попросили владу зробити з цим хоч щось. Спочатку поліція намагалася вирішити справи силовими методами та арештували тих, хто бойкотував, але все закінчилося провалом.

Після невдалих спроб влади, Ку-клус-клан вирішив взяти правосуддя у свої руки. У 1956 році вони навіть підірвали бомбу поряд з будинком Лютера Кінга. Протистояння досягли початку 60-х років, коли Ку-клукс-клан щосили почав тероризувати чорношкірих і, звичайно, тих, хто їм співчував. Учасники організації підірвали церкву, вбивши кількох дітей, викрали і вбили трьох правозахисників, але протести зробили свою праву. У 1964 році у США скасували закон про сегрегацію. Це стало головним кроком у боротьбі з расизмом на державному рівні, який зробив для вільних чорношкірих навіть більше, ніж поправки про скасування рабства.

1.3. Організації та інституції по боротьбі з расизмом

Тема боротьби вже підіймалася в минулому розділі, але це було лише підґрунтя для створення реальних організацій по боротьбі з расизмом. Відповідно до Конвенції, було засновано Комітет з ліквідації расової дискримінації – орган зі спостереження за здійсненням прав людини. На

сьогоднішній день учасниками Конвенції є 182 країни [27]. В ООН за дотриманням Конвенції про ліквідацію расизму та всіх форм расової дискримінації 1965 р. стежить Комітет з ліквідації расової дискримінації, створений в 1970 році. Він складається з 18 незалежних експертів, які мають високі моральні властивості. Експерти обираються, згідно із справедливим географічним розподілом, раз на чотири роки. Кожні 9 членів обираються раз на два роки. Комітет також може розглядати індивідуальні скарги на порушення Конвенції у 53 країнах, які зробили відповідну заяву.

У 1978 році органом ЮНЕСКО була прийнята Декларація про расу і расові упередження, де було сказано, «що різниця народів пояснюється виключно географічними, історичними, економічними, соціальними і культурними факторами. Ці відмінності ні в якому випадку не можуть служити підґрунтям для установаження ієрархічної класифікації націй і народів» [28, с. 163–166].

Важлива роль у ліквідації расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості належить раді ООН з прав людини. До заходів європейського суду з прав людини, що застосовуються запобіганню расизму, відносять процедури розгляду скарг, механізм спеціальних процедур, процедуру універсального періодичного огляду. Також на суді з прав людини лежить керівна роль контролювання виконання Дурбанської конференції. Після насильницького розгону 1960 року в Шарпевіллі (Південна Африка) мирної демонстрації, жертвами якого стали 70 людей, що виступали проти апартеїду, 21 березня було оголошено Міжнародним днем боротьби за ліквідацію расової дискримінації.

Організація United for Intercultural Action – європейська мережа, яка виступає проти расизму, фашизму та націоналізму, що здійснює підтримку мігрантів та біженців [29]. Координує міжнародні кампанії, публікує «Календар інтернаціоналізму» та «Європейський довідник проти расизму», проводить міжнародні конференції, видає агітаційні матеріали та інформаційні бюлетені. У мережі співпрацюють понад 560 організацій із

48 європейських країн. Організація була заснована у 1992 році (офіційно зареєстрована як благодійна організація відповідно до законодавства Нідерландів у 1993 році) і є форумом для активного прояву солідарності та співпраці між багатьма організаціями в Європі та їх активістів у регіоні.

На сьогоднішній день кількість організацій по боротьбі з расизмом зросла ще більше. Регулярно проходять розгляди звернень та нових справ по прояву расизму та обговоренню плинину проблеми в суспільстві.

Найпопулярнішим рухом, який захищає права темношкірих, наразі є Black Lives Matter (з англ. – «Життя чорних важливе») – суспільний рух, який виступає проти расизму та насильства щодо чорношкірих, особливо проти поліцейського насильства. Рух є децентралізованою ініціативою знизу, його активісти організують заходи у місцях великого скупчення людей для оприлюднення головних проблем темношкірих людей [30]. Улітку 2013 року в соціальних мережах вперше використали хештег #BlackLivesMatter. (Додаток К). Причиною стало виправдання Джорджа Циммермана, який убив афроамериканського підлітка Трейвона Мартіна. Black Lives Matter організовує акції протестів, мітинги, демонстрації у зв'язку з випадками насильства та вбивств з боку поліцейських у виконанні ними службових обов'язків, а також проти расової дискримінації (Додаток Л).

Кількість організацій, рухів, інституцій та уваги до проблем расизму не можуть залишити байдужими та не спонукати до розгляду цієї теми. Існує архів, де можна переглянути порушення прав людини в різних країнах за останні роки. Так, відкривши дані статистики, з'ясуємо, що найбільш расистською країною Європи є Франція, в Азії – Китай. Кожне звернення про ущемлення та дискримінацію розглядається та виноситься та конференції захисту прав людини. На сайті організації «OSCE ODIHR hate crime reporting» є можливість переглянути не тільки останні звернення, а й злочини, які скоювалися протягом останніх років. Кожна людина має знати про масштаби цієї проблеми та починати змінювати світ з себе.

Як би прикро це не звучало, але расистом може бути кожен з нас. Особа може цього не помічати, але ненависть на підґрунті ксенофобії має притаманність зростати, якщо ви раптово поїдете у подорож, де мультинаціональний варіант життя є нормальним. Для того, щоб не стати на шлях ненависті та дискримінаційних поглядів, пропоную пройти тест, який перевірить почуття, які відчуваєте насправді до інших рас [31].

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ПОШИРЕННЯ ТЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ЗМІ. МЕТОДИ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ РАСИЗМУ З БОКУ ЖУРНАЛІСТИКИ

2.1. Проблеми дискримінації раси

на сторінках українських та зарубіжних видань

Досліджувати расизм – справа нелегка, адже це тема, у якій потрібне вміння балансувати та дотримуватися толерантних норм. Психологи, науковці, антропологи вивчали расизм, до цього питання суміжно торкалися й журналісти. Одним з найвідоміших дослідників расизму та екстремізму був шведський журналіст і письменник Стіг Ларссон (1954–2004) [32, с. 343]. Автор багато писав про неонацистських шведські угруповання, расизм та антисемітизм. Він багато років співпрацював з британським журналом «Searchlight», а потім вирішив створити його скандинавський аналог: так виник фонд «Ехро» й однойменний журнал, який протистояв росту «правого екстремізму і нацизму в школах і серед молоді». Ларссон постійно займався антифашистською діяльністю, публікував свої статті на теми правоекстремістських рухів і навіть написав книгу, присвячену цій тематиці – «Правий екстремізм». Ларссон отримував безліч погроз від прибічників рухів, про які писав, але це не зупиняло його, як інших. Він був майже

єдиним, хто міг відкрито в такій, значно, радикальній формі, висловлювати думки та писати правду про рух екстремістів.

На сторінках зарубіжних та українських інтернет-видань можна знайти будь-яку інформацію про ту чи іншу подію. Частіше підіймаються економічні, соціальні та політичні питання. Проблема расизму не входить до ряду надважливих питань та не буде на першій сторінці стрічки анонсу, адже тема надзвичайно різка та потребує коректної подачі, але не залишається осторонь.

Почнемо розгляд з англомовних видань та підняття питань дискримінації в них. Частіше проблеми національного характеру, пов'язані з активним процесом глобалізації в усьому світі, викликають активні полеміки в суспільстві й завжди збуджують суспільний резонанс.

Національне питання – це сукупність політичних, економічних, правових, ідеологічних, релігійних та інших проблем, що проявляються у процесі внутрішньодержавного та міждержавного спілкування націй і народностей. «Політика відкритих дверей» у Великобританії в 2014–2015 роках сприяла загостренню міжетнічних конфліктів з подальшою загрозою безпеці в країні. Стосовно США слід підкреслити, що расова проблема тут мала значний вплив на формування та функціонування різноманітних режимів громадянства, і в жодній іншій країні вона не була настільки значущою. Усі ці важливі політичні аспекти не могли не знайти відображення в сучасній пресі.

Національне питання у Великобританії та Сполучених Штатах продовжує залишатися одним з найбільш обговорюваних і все більше відображається в сучасних англомовних газетних статтях. Незважаючи на швидкий процес демократизації у британському та американському суспільстві, таке питання, як расизм, активно обговорюється на сторінках ЗМІ. До них тяжіють і деякі інші: нерівність в отриманні медичної допомоги, сегрегація населення за національною ознакою, житлові проблеми та питання працевлаштування іммігрантів.

На основі проведеного кількісного аналізу текстів газетних статей якісної англomовної преси, можемо стверджувати, що статей на тему расизму у період 2016–2020 рр. налічується достатньо велика кількість.

Найбільш вживаними у контексті висвітлення питань прав людини є порівняльні конструкції, бо вони дозволяють відобразити проблеми нерівності між різними націями точно та структурно. Лексика з негативним рейтингом найчастіше використовується для висвітлення національних проблем у британських та американських статтях, таким чином підкреслюючи невдоволення діями уряду проти національних меншин, чорношкірих та іммігрантів.

Частота використання лексики національного характеру по роках	2016	2017	2018	2019	2020
Black	561	664	774	1080	1028
White	198	866	727	765	632
Racism	209	249	383	430	490
Immigration	182	43	211	60	64
Segregation	74	195	41	115	24

Таблиця 1: Кількість вживання лексики національного характеру в англomовній пресі за роками

Кількісний аналіз використання лексики в пресі показує, які проблеми найчастіше розглядаються в контексті відображення національного питання. Зокрема, тема дискримінації раси на 2016–2020 роки є найбільш популярною та описує виниклі проблеми стосунків чорношкірого і білого населення.

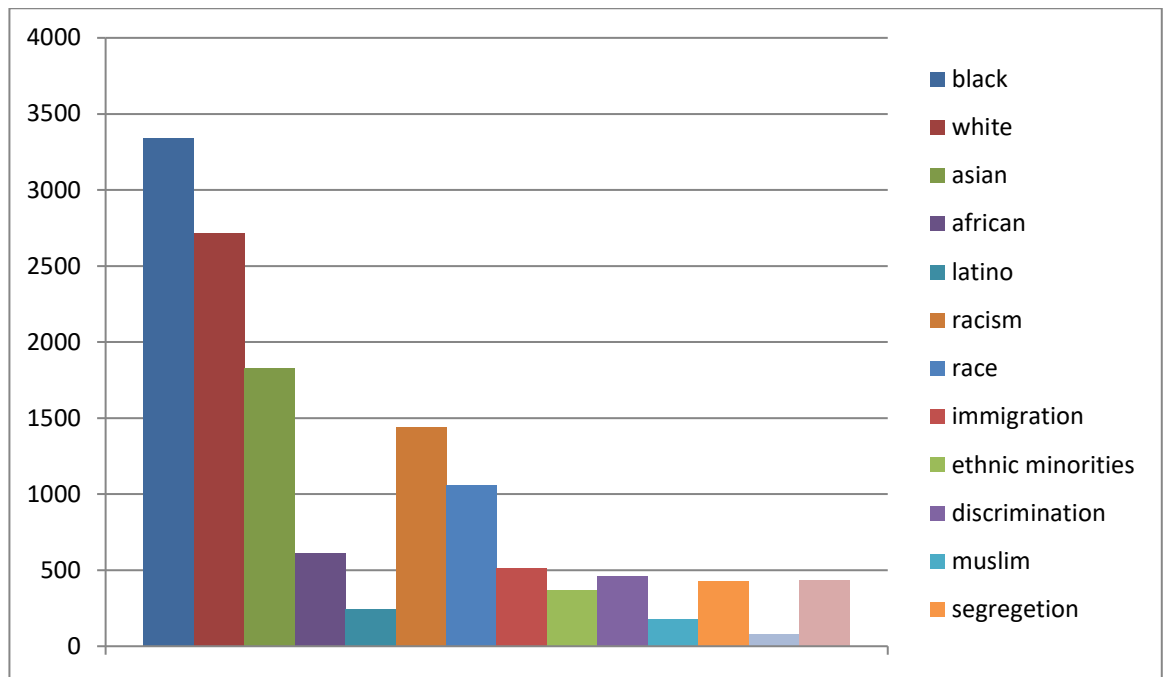

Рис1. Частота вживання лексики національного характеру в англомовній пресі за період 2016-2020 років

Порівняльний аналіз у діахронічному плані показує, що існує тенденція до збільшення використання лексичних одиниць чорний і расизм, а також порівняльних структур для відображення нерівності між білими в сільській місцевості та чорношкірими націями, що може свідчити про зростання проблеми расової нерівності у США та Великобританії.

У XXI ст. у США серед сучасних мас-медіа успішно функціонує якісне, високотехнологічне онлайн-ЗМІ «Фрідомс джорнал мегезін» («Freedom's Journal Magazine») [35, с. 19–46], яке видає компанія «Уоллес мультимедіа груп» («Wallace Multimedia Group»). Власник компанії, що займається засобами комунікації та сучасними технологіями, Ерік Воллес, є і видавцем, і головним редактором, і автором телевізійних передач. Назва «Фрідомс джорнал мегезін» багато, що говорить досліднику історії афро-американського друку.

Перша афро-американська газета, що видавалася в Нью-Йорку з 16 березня 1827 р. по 28 березня 1829 р. (редактори Семюел Е. Корніш та Джон Б. Рассуорм), називалася «Freedom's Journal», і це аж ніяк не збіг, а

глибоко продумана та обґрунтована позиція сучасного мультимедійного засобу масової інформації. Їхня газета стала стимулом для створення та прообразом сучасного журналу. «Freedom's Journal Magazine» обіцяє продовжувати їхню боротьбу, надаючи найсвіжіші регіональні, національні та міжнародні новини, погляди, статті до редакції з урахуванням гуманного світогляду. Засновники присвятили своє видання заощадженню традиційних афро-американських цінностей, наданню необхідної трибуни для постановки гострих питань та проблем, покликаних забезпечити права на життя, свободу і пошуки щастя та збереження спадщини консерватизму чорношкірих (black conservatism) для майбутніх поколінь.

Перший друкований орган чорних американців «Freedom's Journal» прагнув бути голосом свого народу. «Ми хочемо самі відстоювати нашу справу. Занадто довго інші говорили за нас. Занадто довго суспільство вводили в оману, спотворюючи правду про нас...», – писали редактори у першому номері газети від 16 березня 1827 [36]. Редколегія «Freedom's Journal» стверджує, що ці слова актуальні і сьогодні так само, як і тоді, коли були опубліковані вперше.

Редактори «Freedom's Journal» переконані, що «преса чорношкірих є найкращим засобом «вдосконалення в області моралі, релігії, громадянськості та грамотності приниженої раси», на яку щодня зводила наклеп американська преса». Багато істотних положень про значення преси було сформульовано у редакторських колонках і втілювалося в життя. Газета «Freedom's Journal» викривала рабство, закликала до його скасування, виступала на захист політичних та соціальних прав вільних темношкірих американців. Вона публікувала статті про історію работоргівлі та рабства, інформацію про боротьбу темношкірих американців за свободу, полемізувала з расистською ідеологією, з прорабовласницькою нью-йоркською пресою (наприклад з «Daily Press», що писала наклепницькі матеріали на чорношкірих мешканців Нью-Йорка) [37].

Видання, які регулярно підіймають теми расизму та підтримують будь-які ідеї, які можуть допомогти у боротьбі з ним – це офіційна сторінка новин ООН та BBC. Організація Об'єднаних Націй активно веде боротьбу з дискримінацією прав людей та коректно інформує про причини, прояви та шляхи вирішення. Важливо, що редакція організації не боїться називати все своїми «іменами» та прямолінійно пише на складну тему, яка є ахіллесовою п'ятою світу.

В інтернет-виданні можна знайти статті в жанрі проблемного нарису, життєвих історій та есе. Найгучнішою та провокаційною публікацією стала стаття про сприяння преси до утворення нових ксенофобських випадків. Редактори присоромили працівників преси, які грають на почуттях людей, провокуючи подальші прояви расизму та ксенофобії у суспільстві. Відомо, що виданню належать до крупних кампаній, які навмисно розпалюють багаття ксенофобського руху [38, с. 432].

Інтернет-сайт BBC українського філіалу висвітлює проблеми та прояви расизму в Україні. На ньому представлені фото- та відеоматеріалів жертв дискримінації, які розказують власні історії ущемлення прав людей у нашій країні [39]. Видання BBC має ціль прикути увагу до проблеми та показати наслідки прояву расизму в країні. Міркування на тему виникнення та чи є справжня загроза для мігрантів в Україні, наскільки відсоток толерантних людей переважає расистів дає розуміння ситуації та чітке бачення, у якій прогресії рухатися для уникнення нових зіткнень та сприяння поліпшення умов безпеки життя для мігрантів різних рас [40].

Щодо інших українських ЗМІ, які піднімають питання дискримінації раси в різних сферах життя – Суспільне, «Українська правда», Радіо Свобода Україна. Названі мас-медіа в електронному вигляді мають публікації щодо поширення та уникнення расизму, але їх кількість не може конкурувати з зарубіжними ЗМІ.

Яскравим прикладом проблемного нарису та коректного дослідження расизму на сторінках українських ЗМІ є стаття на тему «"Расизм – це вірус":

світом прокотилися масові протести через дискримінацію» від Суспільного [41]. У публікації толерантно описано проблему. Подальші матеріали доводять серйозність ситуації та закликають до негайного припинення дискримінації.

«Українська правда» у тандемі з експертами опублікували інформативну та корисну статтю з гучною назвою «#Стоп дискримінація! Кожен має право на спорт!» [42]. У матеріалі представленні не тільки причини та прояви расизму до інших рас, а й можливі засоби для подолання їх. На жаль, про це говорять не всі. До репортажу залучилися різні експерти, які виклали свою точку зору, що дає змогу більш ефективно боротися з дискримінацією раси.

На жаль, расизм присутній не тільки на побутову рівні, а й на рівні масових засобів інформації. Ксенофобія існує у некоректних висловлюваннях на телебаченні, радіо, друкованих та інтернет-виданнях. Автор може, навіть, не усвідомлювати, що допустив у своїх словах прояв расизму, але інші його помітять. Абсолютно всі ЗМІ з різних країн допускалися такої помилки, а, можливо, це було зовсім не помилка, і автор не приховував свої погляди. Тому журналістові варто бути уважним, щоб не допускати в своєму виступі, або матеріалі проявів расизму, адже складно буде виправитися.

2.2. *Можливі методи впливу журналістики*

на вирішення проблеми дискримінації раси в суспільстві

Расизм, ксенофобія та нетерпимість є проблемами всього суспільства, боротьба з ними ведеться вже не одне десятиліття. Кожна людина може сприяти як усуненню, так і поширенню проблеми. Як прикути увагу та вплинути та розвиток расизму в країні? Вихід є.

Щоб реалізувати програму досягнення рівності та взаємодії, необхідний міцний взаємозв'язок населення з владою на місцевому рівні, який сприяв би розвитку діалогу між громадами. Прямого контакту влади та громади немає, тож має бути посередник. Найвдалішим варіантом

посередника може стати ЗМІ. У країні вже устаткувалися канали засобів масової інформації, які «зростили» довіру у населення, тож саме до них може прислухатися глядач або читач. Насправді фрагментація суспільства буде продовжуватися, а питання ставлення до національних меншин – ставати дедалі актуальнішим, тому будівництво зв'язку між громадою та владою в питаннях расизму потрібно встановити вже зараз. Головним для влади стало завдання не допустити спалахів насильства, яскравих проявів ксенофобії, а отже необхідно спиратися на спільні цінності, які поділяє все населення. Таким чином, складається коло проблем, регулювання яких залежить насамперед від державної влади та її грамотної міграційної політики, політики адаптації іммігрантів та національних меншин і коректної форми подачі нових форм та правил поведінки в мультикультурному суспільстві.

По-перше, така політика передбачає:

- управління та спостереження за міграційними потоками;
- розробку критеріїв імміграції (у яких сферах необхідні робочі кадри);
- роботу з іммігрантами, спрямовану на з'ясування тих цілей, які ставить перед собою іммігрант, та того, як вони співвідносяться з цілями держави;
- збір та отримання своєчасної та точної інформації від ЗМІ, що відповідає на питання про громадську думку населення країни, що визначає больові точки та коло питань, що викликають найбільше занепокоєння населення;
- обговорення цих проблем на широких громадських форумах ЗМІ з метою визначення можливих змін у політиці культурного діалогу, тобто необхідно розробити шляхи та механізми запобігання міжетнічних зіткнень, проявів ксенофобії та расизму, а не виправлення конфлікту, що вже стався.

По-друге, оскільки українське суспільство, ймовірно, не має точної інформації про політику культурного діалогу, необхідний контакт суспільства та влади, що передбачає, зокрема, інформування населення про конкретні дані щодо кількості та складу іммігрантів та про цілі імміграційної політики держави. Населення, не маючи об'єктивної інформації, буде з

великою недовірою ставитися до іммігрантів, а прояви ксенофобії лише зростатимуть. В даній ситуації без посередника в вигляді ЗМІ буде неможливо донести суть та уникнути проявів расизму заздалегідь.

По-третє, ступінь прояву ксенофобії та расизму в суспільстві не є постійним. У різні періоди часу напруга може зростати, та падати. Необхідно відслідковувати найменші коливання у зміні стану суспільної думки для з'ясування причин цих коливань та визначати, наскільки вони залежать саме від етнічної та расової політики, що проводиться державою. Моніторинг коливань рівня проявів дискримінації відбувається завдяки соціальним мережам та інтернет-виданням, які проводять опитування, а після статті можна залишити коментар та висловити думку. Наприклад, у статті про спорт та дискримінацію в «Українській правді» було виявлено велику кількість негативних коментарів українців, які не просто обурені кількістю представників інших рас, а й вживають ненормативну лексику та використовують некоректні форми назв інших рас [42].

Європейський Союз рекомендує враховувати саме досвід населення, що зазнає дискримінації, Це означає відповідність місцевого законодавства законодавству Європейського Союзу, документування ситуацій, пов'язаних з дискримінацією, навчання державних службовців, заохочення політики рівних можливостей (переважно, щоб не допускати дискримінації з питання працевлаштування) [43, с.37]. Однак такі заходи не спрямовані на запобігання конфліктам, дискримінації та ксенофобії у суспільстві. Необхідний комплексний підхід, що враховує думку всіх учасників процесу культурного діалогу, інакше спроби гармонізації життя завжди будуть невдалими.

Великобританія представляє приклад держави, яка працює за згаданим принципом політики мультикультуралізму. Вона характеризується ворожістю до етнонаціоналізму на державному рівні та симпатією до закріплення етнічної меншини в особливих нішах усередині держави. Це передбачає, що держава бере під свій захист і заступництво різноманітні

етнічні меншини, яким гарантує права та привілеї, заохочує їх до створення власних товариств для боротьби проти расової дискримінації та підтримки один одного.

Згаданий варіант впливу стосувався не тільки журналістів, а саме тандему – зв'язку влади та ЗМІ. Але журналісти, головною ціллю яких є свобода слова та цілеспрямованість в доведенні справи до кінця, можуть впливати на суспільство від власного імені, незалежно від думки влади.

ЗМІ в Україні не ущемлене цензурою, тож має повне право на обговорення питань дискримінації раси та висвітлення варіантів утворення мультинаціонального суспільства.

Можливі дії та матеріали, які журналіст оприлюднював та поширював з метою уникнення расизму в країні:

1. Брати участь у просуванні прав людини та їх захисті, а також боротьбі з расизмом у своїй громаді. За посиланням можна доєднатися до руху та поширити у соціальних мережах ідею, яка зацікавить друзів та знайомих [44].
2. Зробити соціальний експеримент серед друзів або просто людей мережі з опитуванням фотоматеріалів, які створила ООН (Додаток М).
3. На основі дослідження створити матеріал та викрити стереотипні прояви в суспільстві у прогресуванні расизму.
4. Поширювати й розповідати про результати досліджень у соцмережах та вживати хештеги #FightRacism #standup4human. Заохочувати молодь, яка має бути толерантною й гуманною до вирішення важливої соціальної проблеми.
5. Вивчати питання расизму, його витоків та проявів, починаючи з давніх часів та закінчуючи сьогоденням. Коріння проблеми сидить далеко в минулому, але не може рости вічно.
6. Писати! Аналізуючи ЗМІ та вивчаючи тему расизму, ми знайшли дуже мало матеріалів, написаних українськими журналістами. Якщо ми

хочемо викоринити ксенофобію, треба писати про це та звертати увагу людей.

Журналісти – це втілення правди та свободи слова. Не треба лишати себе цієї можливості говорити. Расизм не є однією проблемою, але знайдеться той, кому ця тема буде близька. Одна людина не зможе врятувати світ від ксенофобії назавжди, але може посіяти це зернятко, яке потім зросте у велику справу. Часи складні, але ми будуємо світ, в якому живемо!

ВИСНОВКИ

Головною метою кваліфікаційної роботи стало вивчення теми витоків расизму та його проявів, а також для журналістів запропоновано низку можливих способів протидії дискримінації раси.

У ході роботи було виявлено, що расизм – це проблема, яка існувала з давніх часів, та, на жаль, присутня і сьогодні. Жертвою расизму може стати будь-яка людина, адже залежить це не від неї самої, її раси та походження, а від рівня освіченості суспільстві, у якому перебуває індивід.

Расизм присутній у різних країнах, має різні прояви, але деякі місця є наднебезпечними для мігрантів та їх перебування. До таких місць можна віднести Францію, Китай, деякі регіони Латинської Америки та ПАР. Наразі рівень боротьби та кількість організацій по боротьбі з правами людини в незалежності від її походження надзвичайно високий, але повністю уникнути зіткнень міжрасових інтересів не вдається. В Україні теж налічуються такі випадки, що ставить питання на рівень надсерйозних.

Трансляція проблеми дискримінації раси є важливою складовою створення опору расистським проявам. З цим справляються англomовні ЗМІ, рівень просування теми расизму у пресі та телебаченні показує, що останні роки стали більш напруженими, адже проблема почала прогресувати. Організація Об'єднаних Націй не полишає своїх ідей та активно впроваджує нові системи захисту рас та не забуває надавати точну й конструктивну інформацію щодо стану ситуації зараз. На сайті ООН містяться статті в різних жанрах, в яких подається інформація щодо проявів расизму та безпосередньо засобів для протидії йому.

На сторінках українських ЗМІ тему расизму знайти складніше, у середньому це поодинокі проблемні нариси та життєві історії людей, які стали жертвами цієї ідеології. Рівень уваги до проблеми не досягає ступеня висвітлення цієї теми у Європі, тож в Україні варто не тільки запровадити

постійне інформування населення щодо проблем дискримінації раси, а й донести важливість недопущення глобалізації расизму в країні.

Модель мультикультурної країни, яка вже діє у деяких країнах світу, показує, що влада повинна брати участь у створенні умов для мігрантів та оприлюдненні нових правил поведінки, які мають бути у кожній цивілізованій країні. Посередником для передачі важливих соціальних питань між владою та населенням можуть стати ЗМІ. Рівень довіри до преси та телебачення у населення є, адже свобода слова та прямолінійність залишаються головними пріоритетами українських медіа.

У роботі ми визначили низку заходів, які допоможуть журналістам у вирішенні такої важливої проблеми, як расизм: брати участь у просуванні прав людини та їх захисті, а також боротьбі з расизмом у своїй громаді; запроваджувати заходи на зразок соціальних експериментів з опитуванням і використанням фотоматеріалів, які створила ООН; на основі дослідження створювати матеріали, що дозволяють викривати стереотипні прояви в суспільстві у прогресуванні расизму; поширювати результати досліджень у соцмережах та вживати хештеги #FightRacism #standup4human; а головне – писати, аналізуючи ЗМІ та вивчаючи тему расизму, щоб залучати до обговорення і вирішення цієї проблеми якомога більше людей. Важливо виховувати у молоді толерантність, адже майбутнє країни та світу – за ними.

Вважаємо, що мету роботи і поставлені завдання ми виконали у повному обсязі. Апробацію під назвою «Прояви радикального націоналізму та расизму на сторінках ЗМІ» наша робота пройшла на науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасний масовокомунікаційний простір: історії, реалії, перспективи» (Суми, 26–27 травня 2022) (Додаток Н). Сподіваємось, що започаткована нами тема расизму і запропоновані заходи для журналістів у вирішенні важливої суспільної проблеми будуть корисними і отримають продовження у подальшій роботі науковців з журналістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Расизм // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. – Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. – Буенос-Айрес, 1963. – Т. 6, кн. XII : Літери По – Риз. – С. 1558–1561.
2. Зяблюк М. П., Нипорко Ю. І. Расизм // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред.кол.: Ю. С. Шемшученко (відп.ред.): Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998–2004.
3. Расизм // Українська радянська енциклопедія : у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан ; редкол.: О. К. Антонов та ін. – 2-ге вид. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974–1985.
4. Раси людини // Українська радянська енциклопедія в 17-ти т / Гол. ред.: Микола Бажан. – К. : Головна редакція УРЕ, 1963. – Т. 12 : Пряшів – Світлофор. – 576 с.
5. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights // Unires Nations Режим доступу: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>
6. Ткаченко М. В. Онтологія расизму в зарубіжному дискурсі / Маргарита Вікторівна Ткаченко // Перспективи. Соціально-політичний журнал. – 2021. – № 2. – С. 178–183.
7. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – Київ: «Довіра», 2007. – 205 с.
8. Ксенофобія // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. – Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. – 1960.
9. Pablo A. Chami. Estatutos de Limpieza de Sangre Curso dictado en el CIDICSEF, Centro de Investigación y Difusión de la Cultura Sefardí en

- Octubre del 2000. – Режим доступу:
<http://pachami.com/Inquisicion/LimpiezaSangre.html>
10. Полігенізм // Українська радянська енциклопедія : у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан ; редкол.: О. К. Антонов та ін. – 2-ге вид. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974–1985.
 11. Полигенизм // Большая советская энциклопедия / главн. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М.: «Советская энциклопедия», 1969–1978.
 12. Гладышев Ю. А. «Антропологические теории в криминологии о причинах преступности // Юридическая техника. – 2012. – С. 130–132.
 13. Харитоновна Е. В. Этика и политика в Африке: прецеденты применения элементов традиционных этических систем в урегулировании политических конфликтов (на примере Руанды и ЮАР) // Конфликтология. – 2018.– С. 55–69.
 14. Прокопенко Л. Я. Новые политические элиты в государствах Юга Африки. – М.: Институт Африки РАН, 2011, С. 188–190.
 15. Рассадин А. А., Белоусова Я. И. Этнические процессы: описание и управление. Сборник избранных статей по материалам научных конференций ГНИИ // Нацразвитие, 2019. – С. 216–218.
 16. Congo rebels are eating pygmies, UN says // The Guardian Режим доступу:
<https://www.theguardian.com/world/2003/jan/09/congo.jamesastill>
 17. Pygmies struggle to survive in war zone where abuse is routine // The Times Режим доступу: <https://www.thetimes.co.uk/article/pygmies-struggle-to-survive-in-war-zone-where-abuse-is-routine-zb6g8sz50t6>
 18. DR Congo pygmies 'exterminated' // BBC NEWS Режим доступу:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3869489.stm>
 19. Rebels 'eating Pygmies' as mass slaughter continues in Congo despite peace agreement // Independent Режим доступу:
<https://www.independent.co.uk/news/world/africa/rebels-eating-pygmies-as-mass-slaughter-continues-in-congo-despite-peace-agreement-123435.html>

20. Лінкольн // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К – М. — 792 с.
21. China's black pop idol exposes her nation's racism // The Guardian. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/world/2009/nov/01/lou-jing-chinese-talent-show>
22. Золов А. В. Гарри Трумэн и проблема расовой сегрегации в США во второй половине 1940-х годов // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия: Гуманитарные и общественные науки. – 2009. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/garri-trumen-i-problema-rasovoy-segregatsii-v-ssha-vo-vtoroy-polovine-1940-h-godov/viewer>
23. David K. Fremon // The Laws of Jim Crow and Racism. – Режим доступу: <https://archive.org/details/jimcrowlawsracis00frem/mode/2up?q=Jim+Crow+Laws>
24. McVeigh, Rory // Structural Incentives for Conservative Mobilization: Power Devaluation and the Rise of the Ku Klux Klan, 1915–1925. – Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/3005883>
25. Ku Klux Klan // Southern Poverty Law Center. – Режим доступу: <https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/ideology/ku-klux-klan>
26. Aref M. Al-Khattar // Religion and Terrorism: An Interfaith Perspective (with a foreword by Vincent Moore). Westport, CT: Praeger Publishers, 2003. – с. 21, 30, 55.
27. International convention on the elimination of all forms of racial discrimination // Internet archive. – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20200702084822/https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-2.en.pdf>
28. Фисун Ю. Ю. Роль ЮНЕСКО у розбудові системи протидії расизму, расовій дискримінації, ксенофобії та пов'язаних з ними нетерпимості. //

- Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – С. 163–166.
29. United for Intercultural Action Archives // International institute of social history. – Режим доступу: <https://search.iisg.amsterdam/Record/ARCH02099>
 30. Black Lives Matter // Internet archive. – Режим доступу: <http://web.archive.org/web/20200927205823/https://www.britannica.com/topic/Black-Lives-Matter>
 31. Black Life Matter? Перевір себе на расизм: Тест NM // NewsMarker. – Режим доступу: <https://newsmaker.md/rus/novosti/black-lives-matter-prover-sebya-na-rasizm-test-nm/>
 32. Стиг Ларссон, Анна-Лена Лодениус. Крайне правые. – Стокгольм, 1991. – 343 с.
 33. Скороход О.Д. Скандинавский детектив в литературе и кинематографе //Притяжение Севера: язык, литература, социум. 2018.
 34. Єрємїна Н.В., Чихачов А.Ю. Від політиків відкритих дверей до міграційної кризи: реформування міграційної політики та національний приклад Великобританії та Франції // Порівняльна політика. – 2016. – С. 36-47.
 35. Капісто П. Релан А. В. Жихаревич Д. М. Расова демократія, громадянство та імміграція, досвід США в порівняльному ракурсі. Моніторинг громадянської думки: економічні та соціальні зміни. 2017. –С. 19–46.
 36. Freedom's Journal, the First U.S. African-American Owned Newspaper // Wisconsin Historical Society. – Режим доступу: <https://www.wisconsinhistory.org/Records/Article/CS4415>
 37. About the North American History Collection Newspaper // Wisconsin Historical Society. – Режим доступу: <https://www.wisconsinhistory.org/Records/Article/CS4083>
 38. Daniel W. C. Black Journals in the United States. Westport, Conn. ; London, 1982. – 432 с.

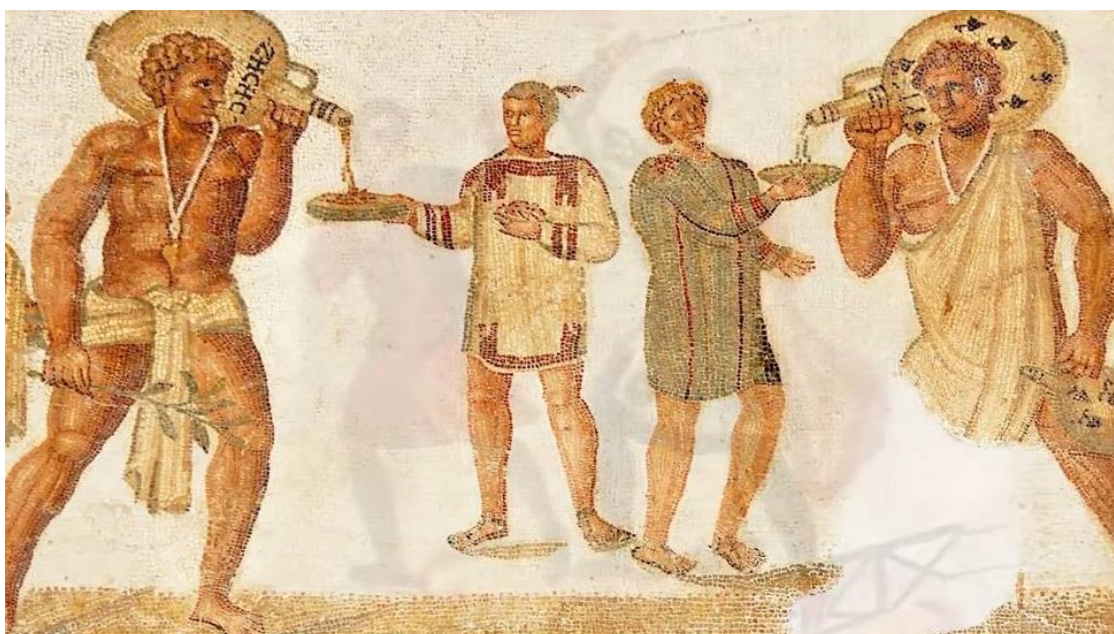
39. Как пресса способствует росту расизма и ксенофобии в обществе? // ООН. – Режим доступа: <https://news.un.org/ru/audio/2016/10/1037181>
40. Три історії про расизм в Україні // BBC Україна. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-53197190>
41. Расизм – це вірус: світом прокотилися масові протести через дискримінації // Суспільне. – Режим доступа: <https://suspilne.media/39165-rasizm-ce-virus-svitom-prokotilisa-masovi-protesti-cerez-diskriminaciju/>
42. Расизм і спорт: чому зовнішність досі є причиною дискримінації? // Українська правда. – Режим доступа: <https://life.pravda.com.ua/projects/stop-dyskryminatsiya/2021/11/3/246315/>
43. 10 кроків боротьби із дискримінацією. Доповідь Європейського Союзу // Державне управління перехідних економіках. До гармонії через різноманіття: роль управління. Осінь 2004. – Режим доступа: http://lgi.osi.hu/publications/2004/280/lg_rus_200403.pdf
44. Боротьба за права людини // #Standup4humanrights. – Режим доступа: <https://www.standup4humanrights.org/ru/take-action.html>

ДОДАТКИ

Додаток А.1.

Додаток А.2.

Додаток Б.1.

Додаток Б.2.

Додаток В

Додаток Г.1.

Додаток Г.2.

Додаток Г.3.

Додаток Г.1.

Додаток Г.2.

Додаток Д.1.

Додаток Д.2.

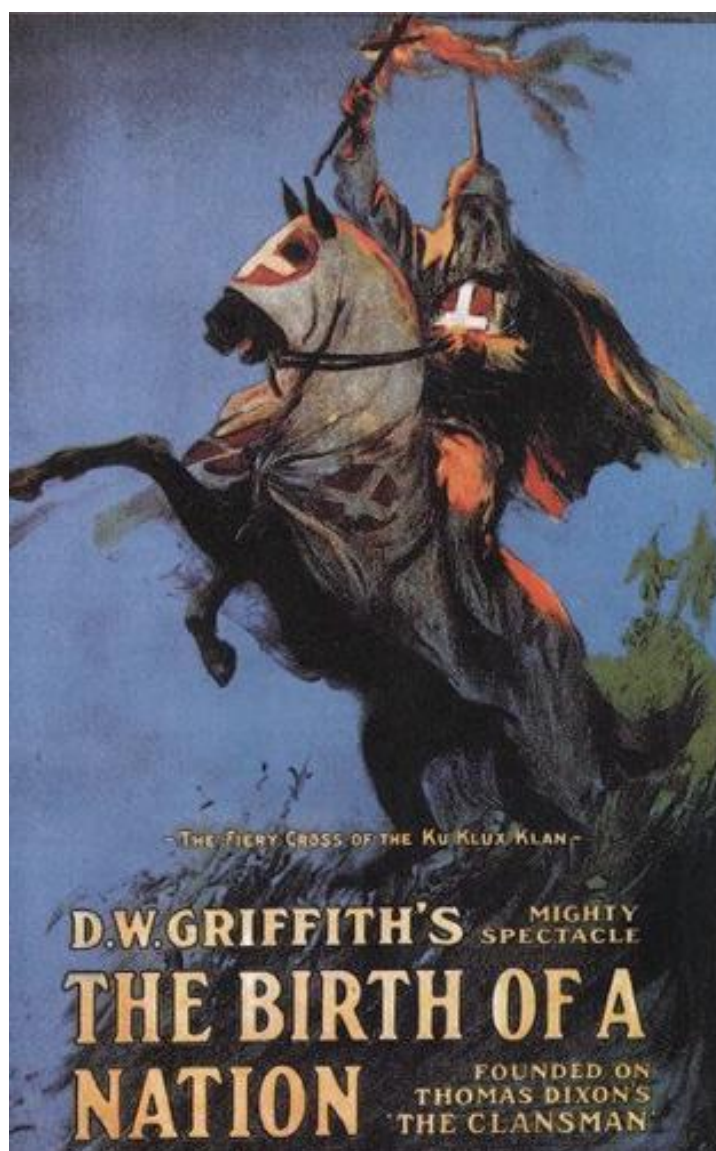

Додаток Е

Додаток 3.1.

Додаток 3.2.

Додаток К.1.

Додаток К.2

Додаток К.3

Додаток М.1.

БОЛЬШЕ, ЧЕМ КАЖЕТСЯ НА ПЕРВЫЙ ВЗГЛЯД

Додаток М.2.

БОЛЬШЕ, ЧЕМ КАЖЕТСЯ НА ПЕРВЫЙ ВЗГЛЯД

Додаток М.3.

БОЛЬШЕ, ЧЕМ КАЖЕТСЯ НА ПЕРВЫЙ ВЗГЛЯД

Додаток М.4.

БОЛЬШЕ, ЧЕМ КАЖЕТСЯ НА ПЕРВЫЙ ВЗГЛЯД

Додаток Н

ПРОЯВИ РАДИКАЛЬНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ ТА РАСИЗМУ НА СТОРІНКАХ ЗМІ

Козлова Діана

студентка 4-го курсу ЖТдн-81С, СумДУ

Головна мета нашої розвідки – розмежування понять радикального націоналізму і расизму, представлених на сторінках ЗМІ зарубіжних та українських видань. З'ясовано основні засади ідеологій, досліджено підґрунтя для їх виникнення, зібрано дані щодо поширення расизму й подана коротка інформація про сьогоденну ситуацію.

Ключові слова: *расизм, радикальний націоналізм, ідеологія, стереотипне мислення, нав'язування.*

MANIFESTATIONS OF RADICAL NATIONALISM AND RACISM IN THE PAGES OF THE MEDIA

Kozlova Diana

4th year student, ZTdn-81C, SumDU

The main purpose of our intelligence is to distinguish between the concepts of radical nationalism and racism presented in the media of foreign and Ukrainian publications. The basic principles of ideologies are clarified, the grounds for their emergence are studied, data on the spread of racism are collected, and brief information on the current situation is provided.

Key words: *racism, radical nationalism, ideology, stereotypical thinking, imposition.*

Вступ: проблема дискримінації раси є однією з найголовніших питань минулого та сьогодення. Тема є міждисциплінарною, тож її досліджували експерти різних галузей. Серед них були французькі мислителі, Жозеф Артюр та Жорж Ваше, психолог Роберт Курцбан, шведський журналіст Стіг Ларссон, антрополог Ганс Гюнтер. Їхні дослідження внесли вагомий внесок у розвиток протидії расистській ідеології.

Наразі проблема має спалахи спрочу расизму, тому боротьба з дискримінацією рас не зупиняється. Одним з інструментів для поширення ідеї толерантності є ЗМІ та соціальні мережі, через які легше передати інформацію у звичному для нас ключі. Через медіа висвітлюються прояви та наслідки ущемлення інших рас, які в подальшу стають підґрунтям для виникнення нових спільнот та акцій на підтримку меншин.

Актуальність. Вивчаючи тему, ми виявили, що тема расизму в українських ЗМІ майже не досліджувалась, що в повній мірі поступається зарубіжним медіа та є поштовхом для вивчення цієї важливої соціальної теми. Через малу кількість, або зовсім відсутність інформації та досліджень мультикультурного суспільства виникають перші прояви ксенофобії, які в подальшому переростають в справжню нетерпимість до людей іншої раси.

Мета: дослідити сторінки зарубіжних та українських ЗМІ на наявність тем радикального націоналізму та расизму. Розмежувати поняття та сформулювати повне розуміння плинину проблем та їх проявів.

Радикальний націоналізм є одним із видів націоналізму за своєю природою. Для нього характерні радикальні погляди на економічну, соціальну, внутрішню та зовнішню політику країни, часто змішані з шовінізмом і ксенофобією, але не є ідентичними, які підкреслюють перевагу однієї національності над іншою. Такі прояви, як розпалювання етнічної ворожнечі та етнічна дискримінація, у деяких країнах із сурогатним національним складом, кваліфікуються як міжнародні правопорушення. Поняття радикального націоналізму можна сплутати з расизмом, але ці поняття не є тотожними.

Дані ідеології дійсно суміжні, адже ідея переваги однієї людини над іншою – однакова, але за різними ознаками.

Расизм – це ідеологія, або система поглядів, що закріплює розподіл людей на раси і стверджує перевагу однієї раси над іншою (іншими) [1]. Расизм як ідеологія чи система поглядів закріплює поділ людей на великі групи, названі расами, об'єднані характерними для кожної групи успадкованими фізичними рисами, менталітетом, інтелектом, мораллю, культурою. Расизм заявляє про вроджену перевагу однієї раси над іншою.

Тобто різниця ідеологій закріплюється за тим, що одна базується на перевазі інших за расовими ознаками, а інша – за ознаками національного походження. Тим чи іншим способом йде утиск людських прав та змушує їх себе відчувати «за бортом».

Кожна ідеологія виникла надзвичайно давно. Спочатку прояви відбувалися на побутовому рівні, а далі переростали у всесвітню проблему, з якою боротьба продовжується по сьогоднішній день. Умовами для початку радикального націоналізму стали виникнення нових ідей національних держав у виді, в якому знаємо їх зараз, – вони прийшли на заміну старим монархіям.

На практиці це призвело до нескінченних спроб довести, що один народ величніший за інший, наприклад, історією, чи генетичними характеристиками. На жаль, такі з'ясування призвели до кількох світових війн та геноциду.

Але ми згодні, що спочатку рух радикального націоналізму мав тільки позитивні наміри. Тож батьком завзятого націоналізму є Бал Гангадхар Тілак (1856–1920) [2; 3]. Цей індійський реформатор, журналіст, лідер руху незалежності в Індії був не єдиний у своїх устремліннях, але ідеологія набула іншого сенсу та стала дійсною дискримінацією різних націй.

Прикладом радикального націоналізму на підґрунті домінування одного народу над іншим є політичні інтереси французької політичної діячки Марін Ле Пен (нар. 1968). На сторінках українських ЗМІ можна знайти статті на тему дружніх стосунків Ле Пен з РФ та про націоналістський рух, який вона хотіла запровадити. У французьких медіа відбулась критика її «правдивої» агітації та занепокоєння на рахунок виникнення шовінізму на державному рівні у XXI столітті [4]. Ле Пен – заядла націоналістка, метою якої була депортація всіх народів із Франції, які не мали французького походження [5]. Кількість мігрантів має дійсно високий відсоток – 9,9% від всього населення, але це, на думку спеціалістів, не дає їй ніякого права вчиняти дискримінацію народів, що мешкають на території країни і не є корінними жителями [6].

Радикальний націоналізм – це ідеологія, або переконання, яке легко нав'язати та розповсюдити через пропаганду або маніпуляції. Легко поширити як негативну хвилю – переваги одного народу над іншим, так і позитивне направлення – прагнення до незалежності та ідентифікування свого народу, як це було в Індії. Поширення ідеї через пропаганду ЗМІ є одним із дієвих способів, тож саме за допомогою медіа можна вплинути на суспільство та зародити націоналістські мотиви, які потім переростають у ксенофобію. Як бачимо на практиці, спосіб дієвий, але за умови недалекоглядності суспільства та проплачених ЗМІ.

Поширити расову ворожнечу через ЗМІ складніше зараз, але в минулому існували жахливі прояви дискримінації. Рабство в Америці, кріпосне право в Російській імперії, ущемлення євреїв за часи Катерини II, дискримінація білих в ЮАР. Ксенофобія не має позитивних проявів, на відміну від радикального націоналізму, який з початку мав наміри набуття незалежності для колоніальних народів.

На жаль, расизм присутній і зараз, але для боротьби з проблемою існують програми захисту, організації та комітети, які перевіряють дотримання прав людини. Саме англійські медіа підіймають теми припинення расизму в світі та поширюють її масами. Так, в офіційній редакції ООН є велика кількість матеріалів у жанрах проблемного нарису, есе або життєвих історій, натомість в українській пресі згадана тема порушуватиметься у 5 разів менше [8].

Рівень проявів расизму залежить від обізнаності та толерантності населення країн. За статистикою, яку склала ООН, можна зробити наступні висновки:

- найтолерантнішими є англосаксонські та латиноамериканські країни. Єдиним винятком є Венесуела, де розмір заробітної плати найчастіше пов'язаний із расовою приналежністю, а також Домініканська республіка. Рівень копулювання тем расизму на сторінках ЗМІ Латинської Америки низький;
- високий рівень толерантності відзначається також у країнах Скандинавії. Медіа цих країн активно підіймають теми расизму та дискримінації раси, обговорюють, які впливи можуть протидіяти проявам нетерпимості. Згідно зі статистикою, політика країни із захисту меншин та робота медіа, яка направлена на освічення населення – працюють;
- найбільш расистськими країнами визнані Індія, Йорданія, Бангладеш та Гонконг. Більше 40% жителів не хотіли б мати сусіда іншої раси. У Гонконгу цей показник становить 71,8%. Засоби масової інформації в названих країнах не є впливовими на думки населення, ідеологія яких спирається на устрої влади та давні переконання;
- у Європі показники толерантності різняться. Це пов'язано з імміграцією та питаннями національної ідентичності, які у багатьох європейських країнах дуже болючі. Можна припустити, що найбагатші країни є найбільш толерантними, але це зовсім не так;
- однією з найбільш расистських у Європі країн виявилася Франція (22,7% не хотіли б мати сусідів іншої раси);
- європейські медіа входять до складу впливових методів боротьби з расизмом, адже матеріали у ЗМІ є регулярними та переконливими;
- найтолерантнішими країнами визнані Латвія та Білорусія;
- на Балканах, мабуть, через тривалі етнічні конфлікти, відзначається низький рівень толерантності [8].

Англійські дослідження, проведені на більш ніж 15 тисячах людей, показали, що расизм на пряму корелює з рівнем інтелекту. Люди з більш низьким IQ стають расистами частіше за інших. Таку теорію обліковано на одному із засобів масової інформації – SAGE Publishing [9]. Усі люди звикли мислити стереотипами та класифікувати людину за її расовими ознаками. Цей досить простий спосіб напрошується сам собою, але насправді факторів, за якими люди у сучасному західному та мультикультурному суспільстві оцінюють інших, набагато більше і – що зовсім несподівано! – расові ознаки вже не входять до складу оцінки інших. У пресі можна зустріти расизм на рівні оцінки людей не за расовими показниками, але це не виправдовує дискримінацію людини, яка відрізняється від прийнятого розуміння.

Американський психолог Роберт Курцбан, що спеціалізується на еволюційних підходах до розуміння соціальної поведінки людини, висунув ідею, що люди не є расистськими за природою. Він провів серію експериментів, де просив піддослідних оцінити людей на фотографіях [10]. Учасники дослідження бачили перед собою портрети представників різних народів, однаково одягнених. Піддослідні керувалися типовими расистськими стереотипами та оцінювали людей на фото за кольором шкіри. Роберт Курцбан вніс зміни в експеримент та перевдягнув представників рас у різний одяг і знову запросив піддослідних. Поглянувши на фото, оцінювачі почали керуватися не расовими ознаками, а зовнішнім виглядом та стилем одягу. Експеримент показав, що колір шкіри не має великого значення в оцінці іншої людини, адже відбувається повна стереотипна оцінка щодо всіх аспектів зовнішності людини. Поставлений експеримент дає надію, що у майбутньому світ позбудеться дискримінації людей з іншим кольором шкіри. Сьогодні ми живемо у світі, де одночасно існують морально застарілі ідеї та соціальні теорії, що виправдовують позитивну дискримінацію та колективну відповідальність нових поколінь за злочин тих, хто жив багато століть тому.

Бути расистом – це вибір. Якщо раніше нав'язування таких ідей існувало, то зараз це суто особистий вибір кожного, на який бік ставати. Расизм не є в повній мірі підґрунтям для виникнення радикального націоналізму, але має спільну характеристику – дискримінацію. Наразі боротьбу з проявами расизму контролюють велика кількість інституцій та організацій, поширенням ідей толерантності займаються не тільки ЗМІ, а й усі прихильники ідеї у соціальних мережах.

Найгучнішою справою у ЗМІ та соцмережах є ганебна поведінка поліцейського Дерека Шовіна. Це було убивство темношкірого, скоєне 25 травня 2020 року білим поліцейським з Міннеаполіса, який притиснув шию афроамериканця Джорджа Флойда коліном до асфальту і протримав його у такому положенні 7 хвилин і 46 секунд [11]. Відеозаписи, на яких Флойд неодноразово говорив «Я не можу дихати» («I can't breathe»), швидко поширювалися у соціальних мережах і транслювалися у ЗМІ. Чотирьох причетних поліцейських було звільнено наступного дня [12] і пізніше було заарештовано [13]. Шовін був визнаний винним у ненавмисному вбивстві [14].

Смерть Флойда порівнюють із смертю Еріка Гарнера 2014 року, який повторював: «Я не можу дихати» і якого задушили офіцери, що проводили арешт неозброєного чорношкірого чоловіка. У Флойда залишилося п'ятеро дітей.

Суттєву роль у розгляді справи зіграли медіа і соцмережі. Це стало потужним важелем та головним, зафільмованим доказом, що поліцейський вчинив убивство темношкірої людини, яка благала про доступ до кисню. Протести та акції по всій країні на підтримку темношкірих стали головною стрічкою новин, а права темношкірих людей – одним із найголовніших пріоритетів. На думку медіа, це було жорстоке навмисне вбивство людини, яке за стереотипом приписувалася до крадіжок. Пізніше були знайдені відомості з особистих даних, що Шовін має расистські упередження.

Ідеологія радикального націоналізму та її прихильники не мають такої суттєвої загрози для суспільства зараз, але боротьбу та «вирощування» толерантних особистостей зупиняти не треба. Наразі кількість мігрантів та мультикультурних країн надзвичайно висока, до даного списку не входять лише економічно не зрілі країни та Північна Корея. Організацій для захисту націй немає, але за потреби кожна інституція по боротьбі з расизмом може розглянути дискримінацію однієї людини іншою в незалежності від причини зіткнення.

У засобах масової інформації термін радикального націоналізму використовується в рази менше, ніж расизм, ксенофобія та дискримінація. Це відбувається у зв'язку з підвищенням рівня культуризації й толерантності, що не може не радувати, адже ідея існування країни лише для своїх може зростити серйозну проблему зі спалахами ксенофобії в майбутньому.

Список використаної літератури

1. Зяблюк М. П., Нипорко Ю. І. Расизм // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред.кол.: Ю. С. Шемшученко (відп.ред.): Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998–2004.
2. Bal Gangadhar Tilak // Encyclopædia Britannica (англ.) Режим доступу: <https://www.britannica.com/biography/Bal-Gangadhar-Tilak>
3. Tilak and Gokhale: revolution and reform in the making of modern India. Berkeley: University of California Press, 1962. P. 51—56, 67—68, 72—82, 134—139, 293, 305.
4. Marine Le Pen : un programme fondamentalement d'extrême droite derrière une image adoucie. – Режим доступу: https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2022/article/2022/03/31/presidentielle-2022-derriere-la-normalisation-de-marine-le-pen-un-projet-qui-reste-d-extreme-droite_6119942_6059010.html
5. Marine Le Pen // Энциклопедия Брокгауз (нем.) / Hrsg.: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus, Wissen Media Verlag Режим доступу: <https://brockhaus.de/ecs/enzy/article/le-pen-marine>

6. Національний інститут статистики та економічних досліджень. Статистика кількості імігрантів у Франції. – Режим доступу: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212>
7. «What is hate crime?» // Sage Hate Crime Reporting Режим доступу: <https://hatecrime.osce.org/>
8. Эффективные средства борьбы с расизмом путем извлечения уроков из прошлого // ООН. 10 марта 2014. – Режим доступу: <https://www.ohchr.org/ru/statements/2014/03/effective-means-combat-racism-drawing-lessons-past>
9. Gordon Hodson and Michael A. Busseri. Bright Minds and Dark Attitudes: Lower Cognitive Ability Predicts Greater Prejudice Through Right-Wing Ideology and Low Intergroup Contact. – Режим доступу: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0956797611421206>
10. Роберт Курцбан, Джон Туби и Леда Космидес. Можно ли стереть расу? Коалиционные вычисления и социальная категоризация. – Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC65039/>
11. Prosecutors say officer had knee on George Floyd’s neck for 7:46 rather than 8:46 // Los Angeles time. – Режим доступу: <https://www.latimes.com/world-nation/story/2020-06-18/derek-chauvin-had-knee-george-floyd-neck-746-rather-than-846>
12. 4 Minneapolis police officers fired following death of George Floyd in police custody // Fox 9 KMPS. Режим доступу: <https://www.fox9.com/news/4-minneapolis-police-officers-fired-following-death-of-george-floyd-in-police-custody>
13. What to know about 4 officers charged in George Floyd's death // Eyewitness news. – Режим доступу: <https://abc7chicago.com/derek-chauvin-thomas-lane-tou-thao-j-alexander-kueng/6229951/>
14. Бывший полицейский Дерек Шовин признан виновным в убийстве Джорджа Флойда. Его гибель вызвала протесты против расизма в США // Meduza. – Режим доступу: <https://meduza.io/news/2021/04/21/byvshego-politseyskogo-dereka-shovina-priznali-vinovnym-v-ubiystve-dzhordzha-floyda-ego-gibel-vyzvala-protesty-protiv-rasizma-v-ssha>

Науковий керівник – *Ірина Жиленко*, д.філол. наук., доцент СумДУ